

Spis treści

Wstęp	12
Wprowadzenie	13
1. CHARAKTER I RODZAJE WIĄZAŃ W ZWIĄZKACH ORGANICZNYCH	15
1.1. Czworwartościowość atomu węgla Hybrydyzacja orbitali atomowych	15
1.2. Wiązania w cząsteczkach związków organicznych	18
1.3. Zdelokalizowane orbitale molekularne	21
2. KLASYFIKACJA, NOMENKLATURA, REAKTYWNOŚĆ CHEMICZNA PODSTAWOWE TYPY PRZEMIAN ZWIĄZKÓW ORGANICZNYCH	25
2.1. Klasyfikacja i nomenklatura związków organicznych	25
2.2. Reaktywność chemiczna związków organicznych	27
2.2.1. Efekt indukcyjny	28
2.2.2. Efekt mezomeryczny	31
2.2.3. Efekt steryczny (przestrzenny)	33
2.3. Podstawowe typy przemian związków organicznych	34
2.3.1. Reakcje rodnikowe (homolityczne)	35
2.3.2. Reakcje jonów (heterolityczne)	36
2.3.3. Odczynniki elektrofilowe i nukleofilowe	39
2.4. Mechanizmy przemian chemicznych związków organicznych	40
2.4.1. Reakcje podstawiania (S)	41
2.4.1.1. Podstawianie rodnikowe (S _R)	41
2.4.1.2. Podstawianie elektrofilowe (S _E)	41
2.4.1.3. Podstawianie nukleofilowe (S _N)	43
2.4.2. Reakcje przyłączania (A)	44
2.4.2.1. Przyłączanie elektrofilowe rodnikowe (A _R)	44
2.4.2.2. Addycja elektrofilowa jonowa (A _E)	45
2.4.2.3. Przyłączanie nukleofilowe (A _N)	47
2.4.3. Reakcje eliminacji (odszczępienia) (E)	50
2.4.4. Reakcje utleniania i redukcji w chemii organicznej	52
3. WĘGLOWODORY	56
3.1. Alkany (parafiny)	56
3.1.1. Właściwości fizyczne	59
3.1.2. Właściwości chemiczne	59
3.1.3. Występowanie i zastosowanie	63
3.2. Węglowodory cykliczne	64

3.2.1. Nazewnictwo	64
3.2.2. Występowanie i właściwości cykloalkanów	67
3.2.3. Trwałość i konformacje pierścieni cykloalkanów	67
3.2.4. Steran, związki steroidowe	68
3.3. Alifatyczne węglowodory nienasycone	71
3.3.1. Alkeny	73
3.3.1.1. Otrzymywanie	76
3.3.1.2. Właściwości fizyczne	77
3.3.1.3. Właściwości chemiczne	77
3.3.1.3.1. Reakcje przyłączania	77
3.3.1.3.2. Utlenianie	79
3.3.1.3.3. Polimeryzacja	80
3.4. Alkadieny i polieny	82
3.4.1. Alkadieny i mezomeria (rezonans) w układach sprzężonych dienów	83
3.4.2. Właściwości chemiczne alkadienów	84
3.4.2.1. Reakcje addycji	84
3.4.2.2. Utlenianie alkadienów	85
3.4.2.3. Polimeryzacja alkadienów o sprzężonym układzie wiązań podwójnych.....	86
3.4.3. Izoprenoidy	88
3.4.3.1. Terpeny	88
3.4.3.1.1. Monoterpeny	88
3.4.3.1.2. Seskwiterpeny	89
3.4.3.1.3. Diterpeny i triterpeny	90
3.4.3.1.4. Tetraterpeny – karotenoidy	91
3.5. Alkiny	92
3.5.1. Struktura	92
3.5.2. Otrzymywanie	93
3.5.3. Właściwości fizyczne	93
3.5.4. Właściwości chemiczne	93
3.5.4.1. Reakcje przyłączania	94
3.5.4.2. Utlenianie	97
3.5.4.3. Polimeryzacja	97
4. WĘGLOWODORY AROMATYCZNE (ARENY)	99
4.1. Benzen – budowa	99
4.2. Nazewnictwo i właściwości fizyczne arenów	100
4.3. Właściwości chemiczne arenów	103
4.3.1. Nitrowanie	104
4.3.2. Sulfonowanie	104
4.3.3. Fluorowcowanie	105
4.3.4. Alkilowanie i acylowanie arenów	106
4.3.5. Efekty kierujące podstawników	107
4.3.6. Reakcje przyłączania do arenów	110
4.3.7. Utlenianie	112
4.3.8. Reakcje związków alkiloaromatycznych zachodzące w łańcuchu bocznym	113
5. UKŁADY AROMATYCZNE W ORGANIZMACH ŻYWYCH I PRODUKTACH NATURALNYCH	114
6. FLUOROWCOZWIĄZKI ORGANICZNE	115
6.1. Nomenklatura fluorowcozwiązków	115

6.2. Otrzymywanie fluorowcoalkanów	116
6.3. Właściwości chemiczne fluorowcoalkanów	118
6.3.1. Reakcje podstawiania nukleofilowego	118
6.3.2. Reakcje eliminacji	120
6.4. Fluorowcoalkeny i fluorowcoalkiny	121
6.4.1. Reakcje podstawiania nukleofilowego	121
6.5. Ważniejsze fluorowcozwiązki	122
7. HYDROKSYZWIĄZKI ORGANICZNE	126
7.1. Alkohole	126
7.1.1. Nomenklatura	126
7.1.2. Izomeria	127
7.1.3. Właściwości fizyczne	128
7.1.4. Właściwości chemiczne	129
7.1.4.1. Właściwości kwasowo-zasadowe	129
7.1.4.2. Grupy alkoksylowe	130
7.1.4.3. Utlenianie	131
7.1.4.4. Estryfikacja	132
7.1.4.5. Dehydratacja	132
7.1.5. Ważniejsze alkohole monowodorotlenowe	133
7.1.6. Alkohole poliwodorotlenowe	136
7.1.6.1. Diwodorotlenowe (diole)	136
7.1.6.2. Właściwości chemiczne alkoholi polihydroksylowych	137
7.1.6.3. Ważniejsze alkohole wielowodorotlenowe	139
7.2. Fenole	141
7.2.1. Nazewnictwo	141
7.2.2. Właściwości fizyczne i chemiczne	142
7.2.3. Fenole polihydroksylowe	145
7.3. Związki fenolowe roślin	146
7.3.1. Kwasy fenolowe	146
7.3.2. Flawonoidy	147
8. ETERY	150
8.1. Budowa i nomenklatura	150
8.2. Właściwości fizyczne i chemiczne	151
9. TIOLE I SULFIDY	154
9.1. Tiole – nazewnictwo – właściwości fizyczne – otrzymywanie	154
9.1.1. Właściwości chemiczne	155
9.2. Sulfidy	156
10. IZOMERIA OPTYCZNA	158
10.1. Asymetria cząsteczki i pojęcie chiralności	158
10.2. Określanie konfiguracji związków o jednym centrum chiralności	161
10.2.1. System D-L	161
10.2.2. Określanie konfiguracji absolutnej (bezwzględnej) system R-S	163
10.3. Związki z wieloma asymetrycznymi atomami węgla	165
10.4. Racematy	167
11. ZWIĄZKI KARBONYLOWE	168
11.1. Nomenklatura aldehydów i ketonów	168
11.2. Budowa grupy aldehydowej	171
11.3. Ważniejsze metody otrzymywania aldehydów i ketonów	172
11.4. Właściwości fizyczne aldehydów i ketonów	173

11.5. Właściwości chemiczne aldehydów i ketonów	174
11.5.1. Reaktywność grupy karbonylowej	174
11.5.2. Reakcje nukleofilowej addycji	175
11.5.3. Acetale i ketale	177
11.5.4. Reakcje kondensacji aldehydów i ketonów ze związkami typu R-NH ₂	178
11.5.5. Addycja aldolowa (dimeryzacja aldolowa)	180
11.5.6. Dysproporcjonowanie aldehydów (reakcja Cannizzaro)	182
11.5.7. Fluorowcowanie aldehydów i ketonów	182
11.5.8. Polimeryzacja	183
11.5.9. Tautomeria ketonowo-enolowa	184
11.5.10. Redukcja aldehydów i ketonów	185
11.5.11. Odróżnianie aldehydów od ketonów	186
12. KWASY KARBOKSYLOWE I ICH POCHODNE	188
12.1. Podział i nomenklatura	189
12.2. Budowa grupy karboksylowej	193
12.3. Właściwości fizyczne	194
12.4. Właściwości chemiczne	194
12.4.1. Reakcje z rozszczepieniem wiązania O-H	195
12.4.2. Przyłączanie nukleofilowe do grupy =C=O i następujące po nim zmiany	196
12.4.3. Reakcje dekarboksylacji	198
12.4.4. Reakcje zachodzące na α-atomie węgla	199
12.4.5. Ważniejsze kwasy karboksylowe	200
12.5. Nasycone kwasy dikarboksylowe	202
12.5.1. Występowanie i ogólne właściwości	202
12.5.2. Zachowanie się kwasów podczas ogrzewania	203
12.6. Kwasy nienasycone	204
12.6.1. Nienasycone kwasy monokarboksylowe	204
12.6.2. Nienasycone kwasy dikarboksylowe	207
12.7. Pochodne kwasów karboksylowych	208
12.7.1. Halogenki kwasowe	209
12.7.2. Bezwodniki kwasowe	210
12.7.3. Estry	211
12.7.3.1. Nazewnictwo	211
12.7.3.2. Występowanie i właściwości fizyczne	213
12.7.3.3. Właściwości chemiczne estrów	214
12.8. Lipidy (tłuszczowce)	217
12.8.1. Tłuszcze właściwe	217
12.8.1.1. Właściwości tłuszczów właściwych	219
12.8.1.2. Utwardzanie tłuszczów	220
12.8.1.3. Psucie się tłuszczów	221
12.8.1.4. Liczby charakteryzujące tłuszcze	224
12.8.2. Fosfolipidy	224
12.8.2.1. Fosfoglicerydy	225
12.8.2.2. Sfingofosfatydy – sfingomielina	227
12.8.3. Glikolipidy	227
12.9. Hydroksykwaszy	228
12.9.1. Podział i właściwości	228

12.9.2. Ważniejsze hydroksykwasy	230
12.10. Oksokwasy	234
12.10.1. Podział oksokwasów	234
12.10.2. Ważniejsze oksokwasy	234
13. AZOTOWE ZWIĄZKI ORGANICZNE	236
13.1. Aminy	236
13.1.1. Klasyfikacja i nomenklatura	236
13.1.2. Otrzymywanie	238
13.1.3. Właściwości fizyczne	240
13.1.4. Właściwości chemiczne	240
13.2. Amidy	244
13.2.1. Struktura, podział, otrzymywanie, nazewnictwo	244
13.2.2. Właściwości chemiczne	246
13.2.3. Amidy kwasu węglowego	247
13.2.3.1. Pochodne kwasu karbaminowego	247
13.2.3.2. Mocznik	248
14. AMINOKWASY, PEPTYDY, BIAŁKA	251
14.1. Aminokwasz	251
14.1.1. Systematyka, nazewnictwo, struktura	251
14.1.2. Właściwości fizyczne	257
14.1.3. Właściwości chemiczne	258
14.1.4. Aminokwasz egz- i endogenne	263
14.1.5. Otrzymywanie	264
14.2. Peptydy	265
14.3. Białka	267
14.3.1. Klasyfikacja	267
14.3.1.1. Białka fibrylarne	268
14.3.1.2. Białka globularne	268
14.3.2. Rodzaje wiązań	270
14.3.3. Struktura	273
14.3.4. Ogólne właściwości	275
15. CUKRY (SACHARYDY, WĘGLOWODANY)	277
15.1. Monosacharydy (cukry proste)	278
15.1.1. Formy cykliczne monosacharydów	281
15.1.2. Mutarotacja	283
15.1.3. Deoksymonosacharydy	284
15.1.4. Produkty redukcji monosacharydów	285
15.1.5. Utlenianie monosacharydów	287
15.1.6. Glikozydy	289
15.1.7. Reakcja z fenylohydrazyną	291
15.1.8. Pochodne estrowe sacharydów	292
15.1.9. Epimeryzacja	295
15.1.10. Reakcje z kwasami	296
15.1.11. Najważniejsze monosacharydy	296
15.1.12. Aminodeoksosacharydy	301
15.2. Disacharydy	302
15.2.1. Disacharydy redukujące	303
15.2.2. Disacharydy nieredukujące	306
15.3. Trisacharydy	308

15.4. Polisacharydy	309
15.4.1. Skrobia	310
15.4.2. Glikogen	312
15.4.3. Celuloza	312
15.4.3.1. Estryfikacja celulozy	313
15.4.4. Chityna	315
15.4.5. Inulina	315
15.4.6. Pektyny	316
16. ZWIĄZKI HETEROCYKLICZNE	317
16.1. Związki zawierające pięciocłonowe pierścienie heterocykliczne	319
16.1.1. Układy pierścieniowe z jednym heteroatomem	319
16.1.2. Układy pierścieniowe z dwoma heteroatomami	323
16.2. Związki zawierające sześciocłonowe pierścienie heterocykliczne	324
16.2.1. Układy pierścieniowe z dwoma heteroatomami	326
16.3. Związki heterocykliczne o pierścieniach skondensowanych	328
16.3.1. Pochodne indolu	329
16.3.2. Pochodne puryny	331
16.4. Nukleozydy i nukleotydy	333
16.4.1. Kwasy nukleinowe	338
16.4.2. Kwasy deoksyrybonukleinowe (DNA)	340
16.4.3. Kwasy rybonukleinowe (RNA)	343
17. WITAMINY	345
17.1. Systematyka i nazewnictwo	345
17.1.1. Witaminy rozpuszczalne w wodzie	347
17.1.1.1. Tiamina (witamina B ₁)	347
17.1.1.2. Ryboflawina	348
17.1.1.3. Kwas nikotynowy i jego amid	351
17.1.1.4. Pirydoksyna (witamina B ₆)	352
17.1.1.5. Kwas pantotenowy (witamina B ₅)	352
17.1.1.6. Kwas foliowy (witamina B ₉ , witamina M)	353
17.1.1.7. Biotyna (witamina H)	354
17.1.1.8. Cyjanokobalamina (witamina B ₁₂)	355
17.1.1.9. Witamina C (kwas L-askorbinowy)	357
17.1.2. Witaminy rozpuszczalne w tłuszczach	358
17.1.2.1. Witamina A	358
17.1.2.2. Witamina D	359
17.1.2.3. Witamina E	361
17.1.2.4. Witamina K	362
17.1.3. Substancje biologicznie czynne o działaniu zbliżonym do witamin	364
17.1.3.1. Niezbędne nienasycone kwasy tłuszczowe (NNKT)	364
17.1.3.2. Bioflawonoidy	364
PIŚMIENNICTWO	365
SKOROWIDZ RZECZOWY	366